Puolustusvaliokunta

Puolustusvaliokunnan asiantuntija- ja lausuntopyyntö 17.11.2023, HE 82/2023 vp

Keskusrikospoliisin asiantuntijalausunto

Puolustusvaliokunta on pyytänyt Keskusrikospoliisilta asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi.

Yleisiä huomioita

Keskusrikospoliisi toteaa, että lausunnon esittelijä on osallistunut sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön uudistamista valmistelleen työryhmän toimintaan, joten Keskusrikospoliisin näkemyksiä on tuotu esiin jo työryhmätyöskentelyn aikana.

Voimassa olevassa lainsäädännössä Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen aineellinen sisältö on toteutettu viittaussäännöksellä poliisilaissa säädettyyn. Esityksessä todetun mukaisesti nykykäytäntö edellyttää, että viranomaiselle virkatehtäviin säädetyt toimivaltuudet on selkeästi kirjattu kutakin viranomaista koskevaan omaan lainsäädäntöön. Esityksen mukaan uudella sääntelyllä olisi tarkoitus saada kaikkien Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten toimivaltuudet kirjattua selkeästi lakiin. Edelleen esityksessä todetaan, että esitettävät yleiset toimivaltuudet olisivat Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä suppeammat kuin poliisilla.

Keskusrikospoliisi suhtautuu esitettyihin muutosehdotuksiin varovaisen myönteisesti ja pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina.

Poliisi on sisäisen turvallisuuden ylläpitämisen ja rikostorjunnan yleisviranomainen, jonka tehtäviin kuuluu kaikkien rikosten ennalta estäminen ja selvittäminen rikoslajista riippumatta. Poliisi pyrkii myös toiminnassaan keskittymään laajoihin rikoskokonaisuuksiin. Näin ollen Keskusrikospoliisi pitää perusteltuna sitä, etteivät pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjuntatehtävissä ole yhtä laajat kuin poliisilla. Lisäksi on tärkeää, että ilmoitusvelvollisuus poliisille toteutuu matalalla kynnyksellä.

Koska poliisi tutkii rikoslajineutraalisti kaikki rikoksia, sillä tulisi rikostorjunnan yleisviranomaisena olla käytössä muun muassa muita viranomaisia laajem-

mat oikeudet salaisten pakkokeinojen käyttöön. On selvää, ettei tietyllä kapeammalla sektorilla toimivalla viranomaisella voi olla yhtä laajoja salaisia pakkokeinoja käytössä kuin poliisilla.

Seuraavaksi Keskusrikospoliisi lausuu yksityiskohtaisemmin Keskusrikospoliisin toiminnan kannalta keskeisimmistä ehdotuksista sekä ehdotetuista kovimpien pakkokeinojen toimivaltuuksista.

Yksityiskohtaisemmat huomiot eräistä ehdotetuista muutoksista

SKRTL 11 luku 88 ja 89 §:t

Pääesikunnan suorittamiin rikostorjunnan toimenpiteisiin ehdotetaan lisättäväksi sotilasrikosten ennalta estäminen ja paljastaminen. Voimassa olevan lain mukaan pääesikunnan tehtävänä on sotilasrikosten osalta ainoastaan sotilasrikosten selvittäminen. Ehdotuksen mukaan pääesikunnan toimivalta olisi poliisin kanssa rinnakkainen päävastuun ollessa poliisilla kuten se on jo voimassa olevan lain mukaan rikosten selvittämisen osalta.

Keskusrikospoliisi suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti siihen, että Pääesikunta voisi suorittaa myös sotilasrikosten ennalta estämistä ja paljastamista.

Resurssien käytön kannalta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, että sotilasrikosten selvittämisen lisäksi pääesikunnalla on mahdollisuus myös ennalta estää ja paljastaa mainittuja rikoksia. Nykyisin tämä mahdollisuus on rikostorjunnan yleistoimivallan nojalla ainoastaan poliisilla. Jatkossa pääesikunta voisi siis itsenäisesti ennalta estää ja paljastaa sotilasrikoksia, mikäli poliisi ei käytä asiassa ns. otto-oikeuttaan tai tehtävää ei suoriteta yhteistyössä poliisin kanssa.

Keskusrikospoliisi korostaa jo tässä yhteydessä ilmoitusvelvollisuutta poliisille ja pitää hyvänä, että 189 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus kattaa myös rikoksen paljastamisvaiheen. Käytännössä rikoksen paljastamisvaihe saattaa kestää pitkään, joten otto-oikeuden käyttämisen näkökulmasta on tärkeää, että poliisi saa varhaisessa vaiheessa tiedon käynnissä olevasta rikoksen paljastamisoperaatiosta varsinkin, jos niihin liittyy erikseen säädettyjen tiedonhankintakeinojen käyttö.

Keskusrikospoliisi huomauttaa, että esityksessä on muutamissa kohdin käytetty esimerkkinä puolustusvoimiin kohdistuvaa asevarkautta. On hyvin mahdollista ja jopa todennäköistä, että ase- tai räjähdevarkaudella on liityntä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Puolustusvoimat on järjestäytyneen rikollisuuden näkökulmasta kiinnostava kohde. Keskusrikospoliisin lakisääteisenä tehtävänä on mm. torjua ammattimaista ja järjestäytynyttä rikollisuutta. Näin ollen esimerkiksi asevarkaustapauksissa ollaan hyvin lähellä tilannetta, jossa tulee vakavasti harkita asian siirtämistä poliisin tutkittavaksi. Tämä näkökulma on tuotu hyvin esiin esityksen 88 §:n perusteluissa (s. 85).

SKRTL 11 luku 93 §

Pykälä vastaa pääosin voimassa olevassa laissa olevaa muotoilua. Pykälän 3 momentissa on säädetty, että Keskusrikospoliisi huolehtii sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan liittyvän rikoksen ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan rikoksen selvittämisestä. Keskusrikospoliisi vastaa vakavimpien rikosten selvittämisestä, joten pykälä on tältä osin perusteltu.

SKRTL 13 luku

Esityksen perusteella Pääesikunta tavoittelee 93 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä laajasti käyttöönsä kaikkia salaisia pakkokeinoja, joita poliisillakin on. Keskusrikospoliisi toteaa, että reaalimaailman peitetoiminta (muu kuin verkkopeitetoiminta) on erityisosaamista vaativa työkalu, jonka osalta päätöksenteko on keskitetty rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tarkoituksessa poliisissa Keskusrikospoliisille. Keskusrikospoliisi vastaa myös käytännössä reaalimaailman peitetoiminnan toteuttamisesta poliisissa. Keskusrikospoliisin erityisosaaminen ja asema tältä osin on huomioitu myös Tullin rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä.

Keskusrikospoliisi suhtautuu lähtökohtaisesti varauksella siihen, että toimijoita tällä sektorilla lisättäisiin. Viranomaiset toimivat Suomessa kansainvälisesti vertailtuna pienillä resursseilla, joten ainakaan mahdollisia päällekkäisiä toimintoja ei ole tarkoituksenmukaista lisätä. Lisäksi on mahdollista, että pakkokeinon kohteet olisivat ainakin osittain samoja, jolloin tiedonkulun ja työturvallisuuden varmistamisen merkitys korostuu.

Keskusrikospoliisi huomauttaa, että hallituksen esityksestä puuttuvat edelleen tarkemmat perustelut uusien salaisten pakkokeinojen, kuten peitetoiminta ja tietolähdetoiminta, tarpeesta. Keskusrikospoliisin edustaja peräänkuulutti työryhmässä useaan otteeseen konkreettisia esimerkkejä tapauksista, joiden hoitamiseksi esitetyt uudet pakkokeinot olisivat välttämättömiä tai joissa yhteistyö poliisin kanssa ei olisi toiminut.

Keskusrikospoliisi on säädöshankkeen aiemmissa vaiheissa esittänyt, että peitetoimintaoikeus voitaisiin toteuttaa vastaavalla tavalla kuin Tullin rikostorjuntalaissa on säädetty. Keskusrikospoliisi suhtautuu edelleen varauksella esitykseen siitä, että pääesikunta voisi päättää peitetoiminnasta ja toteuttaa peitetoimintaa itsenäisesti 93 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä.

Keskusrikospoliisi esittää harkittavaksi, jos pääesikunnalle päätetään säätää myös peitetoimintaoikeus, että pääesikunnan tekemä päätös peitetoiminnasta tulisi saattaa välittömästi päätöksen tekemisen jälkeen tiedoksi Keskusrikospoliisin päällikölle. Näin varmistettaisiin myös 189 § 3 momentissa säädetty ilmoitusvelvollisuuden toteutuminen.

Keskusrikospoliisi kiinnittää lisäksi huomiota 128 §:n 2 mom. perusteluihin (s. 130). Lainkohdan mukaan pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittava

viranomainen saisi käytätä peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos epäillään rikosta, josta ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai *suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen.*

Edellä Keskusrikospoliisin tehtävistä kerrottuun sekä yllä kursivoituun viitaten Keskusrikospoliisi toteaa, että mikäli estämisen kohteena on järjestäytyneeseen tai ammattimaiseen rikolliseen toimintaan liittyvä tapahtuma, niin käytännössä käsillä on tilanne, jossa pitäisi vakavasti harkita asian siirtämistä poliisin hoidettavaksi.

SKRTL 16 luku

Lakiehdotuksen 186 §:ssä säädetään muiden viranomaisten antamasta avusta ja yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa. Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota pykälän 1 momenttiin ja sen perusteluihin. Keskusrikospoliisi toteaa, että perustellumpaa voisi olla - mikäli Pääesikunnalla ei ole toimivaltaa jonkin toimenpiteen suorittamiseksi - siirtää asia rikostorjunnan yleisviranomaiselle eli poliisille hoidettavaksi.

Lakiehdotuksen 188 §:ssä säädetään rikostorjuntatehtävän siirtämisestä poliisille. Keskusrikospoliisi pitää pykälän päivitettyä muotoilua hyvänä ja pitää tärkeänä, että rikostorjunnan yleisviranomaisella eli poliisilla on jatkossakin 4 momentissa säädetyin tavoin oikeus oma-aloitteisesti ottaa laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavaksi.

Lakiehdotuksen 189 §:ssä säädetään ilmoittamisvelvollisuudesta poliisille. Kyseessä on tärkeä säännös ja Keskusrikospoliisi pitää säännöksen muotoilua hyvänä. Keskusrikospoliisi toteaa, että ilmoituskynnys poliisille tulisi olla riittävän matala ja sen tulee edellä kerrotusti kattaa myös rikoksen paljastamisvaihe, jotta 188 §:ssä säädettyä poliisin ns. otto-oikeutta olisi tarvittaessa mahdollista käyttää.

189 § 3 momentissa säädetään rikosten ennalta estämistä ja paljastamista suorittavien Pääesikunnan virkamiesten ilmoitusvelvollisuudesta poliisille koskien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä. Momentin perusteluista on aiemmin puuttunut maininta ilmoittamisesta Keskusrikospoliisille, mutta se on lausuntokierroksen jälkeen lisätty. Keskusrikospoliisi pitää kyseisen lainkohdan ja sen perustelujen muotoilua hyvänä.

Keskusrikospoliisi korostaa, että salaisten tiedonhankintakeinojen, kuten peitetoiminta, käytöstä ilmoittaminen esimerkiksi maanpetos- ja valtionpetosrikoksissa on ensiarvoisen tärkeää operaation kohteen ja virkamiesten työturvallisuuden sekä rikostorjunnan tilannekuvan näkökulmasta. Keskusrikospoliisi vastaa 93 §:ssä mainittujen rikosten selvittämisestä, joten varhainen ilmoitus Keskusrikospoliisille on tässäkin suhteessa perusteltu.

Lopuksi

Keskusrikospoliisi korostaa, että Suomessa poliisi on sisäisen turvallisuuden ja rikostorjunnan yleisviranomainen. Näin ollen poliisilla tulee tilannekuvan

ylläpitämiseksi ja operaatioiden turvallisuuden takaamiseksi olla riittävät tiedot Suomen maaperällä käynnissä olevista rikostorjunta- ja esitutkintaprojekteista sekä niissä käytettävistä keinoista.

Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että esimerkiksi rikostorjuntatehtävän siirtämisestä ja ilmoitusvelvollisuuden käytännön toteuttamisesta sovitaan riittävän täsmällisesti. Yhtenä työkaluna tässä toimii Pääesikunnan ja Keskusrikospoliisin välinen yhteistoimintasopimus.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikostarkastaja Tommi Reen